

Politiek tv-debat als strijdtoneel

RELATIONELE CONTROLE TUSSEN DEBATTERENDE POLITICI

David Gelders

SAMENVATTING

Dit artikel analyseert de controlepatronen in politieke tv-debatten. Hierbij wordt het aangepaste 'three digit'-model van Ericson en Rogers (1973) gebruikt om de relationele controle tussen debatterende politici op televisie te onderzoeken. Uit de case-study (2 Vlaamse tv-uitzendingen, 3 onafhankelijke coderingen) blijkt dat competitieve symmetrische controlepatronen het prominentst voorkomen, terwijl er van complementair, of van neutraal of submissief symmetrisch gedrag nauwelijks sprake is. Deze resultaten ondersteunen de algemeen gangbare stelling dat belangrijke politieke tv-debatten gekenmerkt worden door een hoge competitiegraad en een sterk dominantiestreven.

Sleutelwoorden: politiek televisiedebat, relationele controle, dominantie, controlepatroon, competitieve interactie

'Tournoi, joute, attaque et parade comme l'escrime', 'Streitgespräch', 'Gladiatorial contest in miniature',... Het zijn slechts enkele van de zeer vele uitdrukkingen die het strijd- en spektakelkarakter van het *politieke tv-debat* beklemtonen. Dergelijke verwoordingen noteert men niet alleen uit de mond van wetenschappers.¹ Een gelijkaardige opvatting vindt men bij de door ons geïnterviewde politici, politieke communicatieadviseurs en journalisten (1999-2000).² Politieke tv-debatten die in politiek en mediamiek opzicht belangrijk zijn, zo zeggen zij, vormen een *strijdtoneel*, waarin de acteurs-politici elkaar in de coulissen trachten te spelen en waarin ze de gunst van de toeschouwer-kiezer pogen te winnen. Deze belangrijke debatten zouden m.a.w. worden gekenmerkt door een hoge competitiegraad en een sterk dominantiestreven.

In dit artikel willen we deze algemeen gangbare stelling onderwerpen aan een microanalytische studie van relationele controle. Concreet betekent dit dat we de interactie tussen debatterende politici van tussenkomst tot tussenkomst zullen ontleden. Zo krijgt men een nauwkeurig zicht op de controle- of dominantiepatronen in het politieke tv-debat.

Probleem - maar tegelijk uitdaging - is dat er geen model bestaat om dit dominantievraagstuk voor politieke tv-debatten op te lossen. Vandaar dat we ons gebaseerd hebben op een degelijk uitgewerkt model dat voor de analyse van relationele controle in man-vrouwrelaties werd ontworpen: het aangepaste 'three digit'-model van Ericson en Rogers (1973).

In wat volgt, zullen we vooreerst die elementen uit hun model toelichten die nodig zijn om onze latere analyse van relationele controle in twee Vlaamse politieke tv-debatten te begrijpen.

■ THEORETISCH KADER: OPERATIONALISEREN VAN RELATIONELE CONTROLE

Basisschema: het aangepaste three digit-model

Geïnspireerd door Mark (1971) omschrijven Ericson en Rogers (1973: 245-267) elke boodschap aan de hand van een driedelige boodschappencode ('three digit number'). Het eerste cijfer van deze code ('digit 1') wijst op de spreker van de dyade, het tweede ('digit 2') slaat op de grammaticale vorm van de boodschap, terwijl het laatste cijfer ('digit 3') betrekking heeft op de manier waarop men t.a.v. de voorafgaande boodschap reageert (wij noemen dit kortweg de 'responswijze'). De algemene veronderstelling hierbij is dat eenzelfde boodschap ('B') een respons is op een juist voorafgaande boodschap ('A') en dat ze tegelijkertijd een stimulus kan zijn voor een volgende ('Abis' of 'C'). Het model ziet er als volgt uit:

Figuur 1: Aangepast 'three digit'-model van Ericson en Rogers (1973: 250)

Digit 1: Speaker	Digit 2: Format	Digit 3: Response
1. first speaker 2. second speaker	1. assertion 2. question 3. talk-over 4. non-complete 5. other	1. support 2. non-support 3. extension 4. answer 5. instruction 6. order 7. disconfirmation 8. topic change 9. initiation-termination 0. other

Een voorbeeld ter illustratie: de categorieën 'assertie' (uit digit 2) en 'niet-akkoord' (uit digit 3) worden respectievelijk met de nummers 1 en 2 aangeduid. Wanneer *spreker 2* zich in *assertie*-vorm *niet akkoord* verklaart met wat

spreker 1 heeft gezegd, codeert men de boodschap van spreker 2 als volgt: '212' (eerste 2: code voor 'spreker 2' in de eerste digit; 1: code voor een 'assertie' in de tweede digit; laatste 2: code voor een 'niet-akkoord' in de derde digit).

Ericson en Rogers vertrekken nu van dit basisschema om de controlepatronen in de interactie te operationaliseren. Die operationalisering kan men zien als een proces in drie fasen. Eerst wordt een boodschap aan de hand van bovenstaand schema in een 'driedelige boodschappencode' omgezet (fase 1). Daarna wordt deze code in een 'individuele controlewaarde' vertaald (fase 2). Tot slot worden twee opeenvolgende individuele controlewaarden tot één 'transactionele controlewaarde' samengevoegd (fase 3).

Fase 1: omzetting van de boodschap in een driedelige boodschappencode

In de eerste fase van de operationalisering wordt, zoals vermeld, een boodschap in een driedelige code ('three digit number') omgezet. Om dit consequent en betrouwbaar te kunnen doen, heeft men, naast transparante codeerregels en -prioriteiten (cf. Ericson, 1972: 221-222), een duidelijke definitie van de diverse categorieën van het model nodig. De categorieën van digit 1 spreken voor zich; de categorieën van digits 2 en 3 laten we Ericson en Rogers als volgt verduidelijken:

Digit 2

1. Assertion: elke volledig afgewerkte declaratieve of imperatieve stelling, en ook: woorden zoals 'ja', 'nee', 'zeker', die duidelijk een controlefunctie hebben.
2. Question: elke verbale uiting met een vragende vorm.
3. Talk-over: elke verbale tussenkomst of onderbreking door ego terwijl alter aan het spreken is; daarbij onderscheidt men:
  - 'geslaagde talk-over': alter stopt met spreken (aangeduid met rechthoekige haken)
  - 'niet geslaagde talk-over': alter blijft doorspreken, ondanks de poging van ego (aangeduid met ronde haken).
4. Non-complete: al die uitingen die worden geïnitieerd, maar niet afgewerkt, en die niet als een talk-over worden beschouwd.
5. Other: alle onduidelijke of niet te classificeren verbale uitingen.

Digit 3

1. Support: elk statement waarmee een spreker aanvaarding, akkoord of goedkeuring zoekt of geeft.
2. Non-support: verbale uiting van niet-akkoord, afkeuring, verzoek of een vraag om uitleg.
3. Extension: elk statement dat aansluit bij het thema van de voorafgaande boodschap, en ook: het geven van 'niet substantiële antwoorden'.
4. Answer: elk afdoend, of tenminste substantieel, betrokken antwoord.
5. Instruction: elk sturend, suggestief of evaluatief statement: het is door-gaans gematigd qua toon en bevat uitleg voor diegene die de instructie moet volgen.
6. Order: elk sturend, expliciet of direct statement: men beveelt om iets al dan niet te doen en geeft daarbij weinig of zelfs geen enkele uitleg of rechtvaardiging.
7. Disconfirmation: elk statement waarmee ego de vraag van alter negeert of ontwijkt.
8. Topic change: de sprekers veranderen zelf van onderwerp (maar niet als reactie op een vraag; in het geval van een ontweken antwoord op een vraag spreekt men van 'disconfirmation').
9. Initiation-termination: statements die een gesprek aansnijden of beëindigen, en initiation ook: boodschappen die op de vragen van de interviewer volgen.
0. Other: alle onduidelijke of niet te classificeren responsen.

Een voorbeeld kan een en ander illustreren:

Uit: De Zevende Dag, 28 november 1999, met: Eric Van Rompuy (EVR) en Patrick Dewael (PDW)

EVR	Ik zeg gewoon wat de Volksunie altijd heeft gezegd.	112
PDW	De kern van de zaak is dat we een aanpassing van de financieringswet nodig hebben en dit in de richting van meer financiële autonomie. (...) Zo kan elke gemeenschap volledig zelf oordelen over de inkomsten en uitgaven van het eigen onderwijs. Dat kan vandaag niet.	218
EVR	(Dat is zo.	131
	Maar...)	132
PDW	Dat kan vandaag niet.	213
EVR	Wij staan daar honderd procent achter.	111

Zoals bovenstaand voorbeeld toont, volstaat *één* driedelige code niet altijd: in *één* tussenkomst zitten soms *twee* verschillende grammaticale vormen en/of responswijzen verborgen. Dit is begrijpelijk vermits een boodschap

tegelijktijd een antwoord op een vorige (cf. EVR: *Dat is zo*) én een stimulus voor een volgende boodschap (cf. EVR: *Maar*) kan zijn.

Fase 2: omzetting van de driedelige boodschappencode in een individuele controlewaarde

Nadat men de boodschappen van de interactanten in driedelige codes heeft omgezet, vertaalt men elke code in een individuele controlewaarde: 'one-up', 'one-down' of 'one-across'. Een 'one-up' ($\uparrow$) is een boodschap waarmee ego alter probeert te domineren, terwijl 'one-down' ($\downarrow$) naar het onderwerpend gedrag van ego verwijst. 'One-across' ($\rightarrow$) is een poging om een controleonevenwicht te neutraliseren of weg te werken. Ericson en Rogers (1973: 255) koppelen deze controlewaarden nu aan specifieke (combinaties van) categorieën uit de tweede en derde digit. Dit kan als volgt worden gesystematiseerd:

Figuur 2: Controlewaarden op basis van het aangepaste 'three digit'-model (Ericson & Rogers, 1973: 255)

Digit 2	Digit 3	Digit 3									
		Support	Non-support	Extension	Answer	Instruction	Order	Disconfirmation	Topic change	Initiation-termination	Other
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	0.
Assertion	1.	$\downarrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$
Question	2.	$\downarrow$	$\uparrow$	$\leftarrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\downarrow$
Talk-over	3.	$\downarrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\downarrow$
Non-complete	4.	$\downarrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$	$\rightarrow$
Other	5.	$\downarrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\uparrow$	$\rightarrow$

Laten we het eerder aangehaalde debatfragment hernemen om de tweede fase te illustreren:

EVR	Ik zeg gewoon wat de Volksunie altijd heeft gezegd.	112	↑
PDW	De kern van de zaak is dat we een aanpassing van de financieringswet nodig hebben en dit in de richting van meer financiële autonomie. (...) Zo kan elke gemeenschap volledig zelf oordelen over de inkomsten en uitgaven van het eigen onderwijs. Dat kan vandaag niet.	218	↑
EVR	(Dat is zo.	131	↓
	Maar...)	132	↑
PDW	Dat kan vandaag niet.	213	→
EVR	Wij staan daar honderd procent achter.	111	↓

Fase 3: samenvoeging van twee individuele controlewaarden tot een transactionele controlewaarde

Nadat men een boodschap in een driedelige code heeft omgezet (fase 1) en deze in een individuele controlewaarde heeft vertaald (fase 2), worden de controlewaarden van twee opeenvolgende boodschappen tot één transactionele controlewaarde samengevoegd.

Tabel 1: Transactionele controlewaarden en -types (Ericson, 1972: 107)

Controlewaarde van boodschap van interactant A	Controlewaarde van boodschap van interactant B		
	One-up (↑)	One-down (↓)	One-across (→)
One-up (↑)	1. ↑↑ competitieve symmetrie	4. ↑↓ complementariteit	7. ↑→ transitie
One-down (↓)	2. ↓↑ complementariteit	5. ↓↓ submissieve symmetrie	8. ↓→ transitie
One-across (→)	3. →↑ transitie	6. →↓ transitie	9. →→ neutrale symmetrie

Dankzij dit schema krijgt men zicht op vijf verschillende soorten van relationele controle: *complementariteit* ('C': tegenovergestelde richting van de controleboodschappen), *transitie* ('T': verschillende, maar niet tegenovergestelde richting), en 3 typen van *symmetrie* ('S': dezelfde richting van de controleboodschappen). Ericson en Rogers maken een onderscheid tussen competitieve, submissieve en neutrale symmetrie.

Bij 'competitieve symmetrie' ['S(c)'] strijden de beide interactanten om de controle van de interactie, bij 'submissieve symmetrie' ['S(s)'] onderwerpen ze zich aan elkaar, en bij 'neutrale symmetrie' ['S(n)'] gedragen ze zich noch boven- noch ondergeschikt.

Wanneer dit alles op het bekende voorbeeld wordt toegepast, krijgt men:

EVR	Ik zeg gewoon wat de Volksunie altijd heeft gezegd.	112	↑	
PDW	De kern van de zaak is dat we een aanpassing van de financieringswet nodig hebben en dit in de richting van meer financiële autonomie. (...) Zo kan elke gemeenschap volledig zelf oordelen over de inkomsten en uitgaven van het eigen onderwijs. Dat kan vandaag niet.	218	↑	} ↑↑=S(c)
EVR	(Dat is zo. Maar ...)	131 132	↓ ↑	
PDW	Dat kan vandaag niet.	213	→	} ↑→=T
EVR	Wij staan daar honderd procent achter.	111	↓	} →↓=T

Deze wijze van operationaliseren werd toegepast op twee uitzendingen van het debatprogramma *De Zevende Dag* (TV1). Dit wordt behandeld in de volgende paragraaf.

■ ONDERZOEK: DE ZEVENDE DAG VAN 19 SEPTEMBER 1999 EN 28 NOVEMBER 1999

Hypotheses

Vooreerst formuleerden we vijf hypotheses m.b.t. de frequentie van de transactionele controletypes in politieke tv-debatten.

Ons vertrekpunt is het volgende: als men zegt dat er sprake is van een *strijd* in politieke tv-debatten, moet dit ook tot uiting komen in de controlepatronen van de interactie. Vandaar:

H1: *competitieve symmetrieën* > 60% van het totaal aantal controlepatronen.

Komt daarbij dat debatterende politici zich niet té combattief mogen opstellen: om de kijker(-kiezer) te imponeren moeten debatterende politici zich wel assertief (strijdlustig), maar niet agressief (té strijdlustig) gedragen. En

dus kan men verwachten dat een debatterend politicus soms ook 'one-across'-boodschappen zal versturen: met dergelijke neutrale boodschappen geeft hij immers aan dat hij zich niet bovengeschikt ('agressief'), maar ook niet ondergeschikt (niet 'niet assertief') wil opstellen. En dus:

H2: *transities* > 10% van het totaal aantal controlepatronen.

Tegelijkertijd lijkt het weinig waarschijnlijk dat de debaters twee *opeenvolgende* neutrale boodschappen versturen. Vandaar:

H3: *neutrale symmetrieën* < 10% van het totaal aantal controlepatronen.

Voorts is de kans klein dat een debatterend politicus alters poging tot dominantie zal aanvaarden. En dus:

H4: *complementair gedrag* < 10% van het totaal aantal controlepatronen.

Tot slot menen we dat debatterende politici zich zelden tot nooit aan elkaar (willen) onderwerpen. Vandaar:

H5: *submissieve symmetrieën* < 10% van het totaal aantal controlepatronen.

Merken we nog op dat het moeilijk is om het precieze aandeel van de verschillende soorten controlepatronen in te schatten, vermits er op het vlak van relationele controle *in politieke tv-debatten* bij ons weten nog geen onderzoek is verricht. Vandaar dat we ons bij de formulering van voorgaande hypothesen enkel gewaagd hebben aan een ruwe frequentieverdeling (> 60% ; > 10% ; < 10%).

Methode

Onderzoekstype en steekproefkeuze

We opteerden voor de 'case-study' als onderzoekstype, omdat we een (relatief) diepgaand inzicht wilden krijgen in de relationele controle tussen debatterende politici. Concreet werden twee uitzendingen, nl. *De Zevende Dag* van 19 september 1999 en die van 28 november 1999, geanalyseerd: zij behandelen resp. de waarde van de Conferentie voor Staatshervorming en de onderwijsfinanciering in België, twee - in politiek en mediamiek opzicht - belangrijke 'disputable events' (cf. Blum-Kulka, 1983: 136).

Dat de keuze *niet* uitging naar verkiezingsdebatten (cf. 13 juni 1999), heeft te maken met het volgende. Het 'three digit'-model is ontworpen om de con-

trolepatronen tussen de opeenvolgende boodschappen van *twee* sprekers te analyseren.

In de debatten juist vóór de recentste verkiezingen (28 april t.e.m. 12 juni 1999) werden meestal vier tot zes politici met elkaar geconfronteerd. Het hier gehanteerde model uitbreiden tot zoveel sprekers zou erg complex zijn. Men kan weliswaar de controlepatronen tussen twee sprekers uit die groep volgen, maar dat zou slechts een partieel beeld geven van de controlepatronen van zo'n politiek tv-debat.

In de debatten juist na de verkiezingen (14 juni t.e.m. 27 juni 1999) werden wel meestal twee sprekers met elkaar geconfronteerd, maar de moderator kwam hierin vaak en/of lang tussenbeide. Vermits de aandacht naar de relationele controle tussen debatterende politici uitging, werden ook deze debatten als onderzoekseenheid uitgesloten.

Het is duidelijk dat er op basis van zo'n beperkte en beredeneerde steekproef geen te veralgemenen conclusies kunnen worden getrokken. Met Peters (1995: 602) kan men stellen dat deze meervoudige case-study een analytische en niet een statistische generalisatie beoogde.

Codering en codeurbetrouwbaarheid

Zoals blijkt uit het theoretisch kader, vormt het toekennen van een driedelige code aan een boodschap de basis van de operationalisering van relationele controle. Het spreekt voor zich dat, wanneer er in deze fase veel en/of grote codeerfouten worden gemaakt, alle andere daaropvolgende operationaliseringsfasen en bijgevolg heel het onderzoek waardeloos zijn. Vandaar dat we bijzonder veel zorg aan het coderen hebben besteed.

Het codeerwerk werd gerealiseerd in zes stappen.

Stap 1: we testten of we het aangepaste 'three digit'-model *zelf voldoende* hadden *begrepen*. Daarom codeerden we een aantal transcripts uit het onderzoek van Ericson (1972: 157-160), vergeleken die, en besloten dat onze codering nagenoeg dezelfde was als die van Ericson, een van de grondleggers van het gehanteerde model.

Stap 2: we gingen op basis van enkele willekeurige debatfragmenten na of het aangepaste 'three digit'-model *ook voor politieke tv-debatten* bruikbaar was. Het antwoord bleek positief te zijn, ook al deden er zich specifieke codeerproblemen voor: zij waren de aanleiding voor een (extra) aantal aanbevelingen en afspraken bij het latere codeerwerk.

Stap 3: we maakten *twee extra codeurs* vertrouwd met het door ons gehanteerde model. Dit gebeurde gestandaardiseerd (op hetzelfde moment, met geüniformeerde schema's, e.d.) en werd uitvoerig geïllustreerd aan de hand

van een aantal voorbeelden die we, om er zeker van te zijn dat we geen verkeerde illustraties zouden geven, aan Ericson zelf (1972: 225-227) hadden ontleend.

Stap 4: we gingen na *in welke mate* de twee andere codeurs *vertrouwd* waren met het door ons uitvoerig toegelichte model. Om dit te testen, deden we een beroep op Ericsons transcripts die we zelf in de eerste stap hadden gecodeerd. De gemiddelde codeurbetrouwbaarheid was 0,72, wat voor een test-codering voldoende leek (de variantie was bovendien gering).

Stap 5: we *verfijnden* het aangepaste 'three digit'-model op enkele punten. Zo vatten we de categorieën 'extension' en 'topic change' specifiekier op dan Ericson en Rogers dat hadden gedaan. Zoals vermeld, verstaan Ericson en Rogers onder 'extension' elke boodschap die inhoudelijk aansluit bij het thema van de voorafgaande tussenkomst. Maar op basis van onze ervaringen uit stap 2 bleek deze omschrijving te algemeen. Debatterende politici spreken wellicht vaak over één en hetzelfde algemene thema (in de termen van Ericson en Rogers zou men van 'extension' spreken). Een vaak gevolgde tactiek van debatterende politici bestaat er nu echter juist in om erg subtiel over een *subthema* te spreken dat weliswaar verwant, maar toch verschillend is van het eigenlijk bediscussieerde subthema. Op zo'n moment is er o.i. reeds sprake van een verandering van onderwerp (dus geen 'extension', wel 'topic change').

Houdt men geen rekening met dergelijke subtiele vormen van inhoudelijke veranderingen, dan wordt het aantal 'extensions' onterecht erg hoog. Vermits nu een boodschap met een 'topic change' als responswijze steeds als een 'one-up'-boodschap moet worden gezien, en een boodschap met een 'extension' als responswijze verschillende controlewaarden kan aannemen (cf. figuur 2), is het belangrijk om een verfijnd onderscheid tussen deze twee categorieën te maken. Dit betekent overigens dat de codeurs voldoende politieke achtergrondinformatie moeten hebben om uit te maken of een tussenkomst inhoudelijk aansluit bij een vorige.

Stap 6: we - alle drie de codeurs - codeerden de twee vermelde debatten afzonderlijk. De drie aparte coderingen werden naast elkaar gelegd en de codeurbetrouwbaarheid werd berekend. Voor twee codeurs is de betrouwbaarheidsformule (cf. Roe, 1998):

$$\text{Reliability} = \frac{\text{aantal identieke coderingen}}{\text{totaal aantal coderingen}} = \frac{2 * (C1, C2)}{C1 + C2}$$

Wij hebben nu echter niet met twee, maar met *drie codeurs* gewerkt.

Het zou een te streng criterium zijn om het aantal identieke overlappingsen tussen de *drie* codeurs te berekenen (d.w.z. alle drie digit nummers bij de drie codeurs dezelfde): het gehanteerde 'three digit'-model bevat zoveel categorieën, die bovendien niet altijd even duidelijk worden omschreven, dat zo'n maatstaf te streng zou uitvallen. Het lijkt redelijker om eerst *per twee codeurs* (codeur 1 en 2; 2 en 3; 1 en 3) het betrouwbaarheidsniveau te berekenen, om vervolgens het gemiddelde van deze drie afzonderlijke betrouwbaarheidswaarden te maken (R_{1,2,3}). Voor *De Zevende Dag* van 19 september en 28 november 1999 is deze R_{1,2,3}-waarde resp. 0,83 en 0,80. Deze relatief hoge R-waarden maakten het mogelijk om de analyse uiteindelijk op één gemeenschappelijke code per boodschap uit te voeren.³

Resultaten en analyse

Alle vijf de hypothesen hadden betrekking op de aanwezigheid van de verschillende transactionele controletypes in de interactie. Vandaar de volgende frequentieoverzichten per onderzocht politiek tv-debat:

Tabel 2: Transactionele controletypes, *De Zevende Dag* van 19 september 1999

Controlewaarde van boodschap van Van Rompuy	Controlewaarde van boodschap van Vankrunkelsven		
	One-up (↑)	One-down (↓)	One-across (→)
One-up (↑)	23# S(c)	1# C	2# T
One-down (↓)			
One-across (→)	2# T		

Tabel 3: Transactionele controletypes, *De Zevende Dag* van 28 november 1999

Controlewaarde van boodschap van Van Rompuy	Controlewaarde van boodschap van Dewael		
	One-up (↑)	One-down (↓)	One-across (→)
One-up (↑)	27# S(c)	2# C	8# T
One-down (↓)	1# C		1# T
One-across (→)	3# T		1# S(n)

Uit bovenstaande tabellen kan het volgende worden besloten:

- in beide debatten komt competitief symmetrisch gedrag duidelijk het prominentst voor (> 60%);
- transities zijn significant aanwezig (> 10%);
- van complementair, of van neutraal of submissief symmetrisch gedrag is nauwelijks of geen sprake (telkens < 10%).

En dus kunnen de vijf hypothesen op basis van het hier onderzochte materiaal niet worden verworpen.

Wanneer men nu meer specifiek kijkt naar de boodschappenuitwisselingen in *De Zevende Dag* van 19 september 1999, komen de volgende combinaties het meest voor: 'assertion non-support + assertion non-support' (#5), 'assertion non-support + talk-over non-support' (#5), 'assertion initiation-termination + talk-over non-support' (#2), 'assertion topic change + talk-over extension' (#2), en tot slot 'assertion extension + assertion topic change' (#2). Wanneer men dezelfde oefening doet voor *De Zevende Dag* van 28 november 1999, komen de volgende combinaties het meest voor: 'assertion non-support + talk-over non-support' (#5), 'assertion non-support + assertion non-support' (#3), 'assertion extension + talk-over extension' (#3), 'assertion extension + talk-over non-support' (#2), 'assertion extension + assertion support' (#2), en tot slot 'assertion extension + assertion non-support' (#2).

Hierbij valt nog op te merken dat de 'assertion non-support' en de 'talk-over non-support' in beide debatten meermaals in verschillende combinaties voorkomt. Belangrijkst verschil is dat *De Zevende Dag* van 19 september 1999 nogal wat 'assertion *topic change*'-boodschappen bevat, terwijl *De Zevende Dag* van 28 november 1999 meer door 'assertion *extension*'-boodschappen wordt gekenmerkt. Dit verschil wijst erop dat er in het laatstgenoemde debat doorgaans meer wordt ingegaan op wat de andere debater heeft gezegd.

Discussie

De toepassing van het hier gehanteerde model biedt leerrijke inzichten in de relationele controle tussen debatterende politici. Toch blijven een aantal belangrijke problemen bestaan, die voor een goede analyse van de interactie in politieke tv-debatten o.i. best worden vermeden. Een beknopt overzicht van de belangrijkste methodologische plus- en minpunten van het gebruikte model:

Pluspunten

Vooreerst laat het model zien dat en hoe controle relationeel ontwikkeld en opgebouwd wordt.

Ericson en Rogers tonen dit bovendien op een goed uitgewerkte en overzichtelijke manier: hun model heeft voldoende en toch niet te veel categorieën om de boodschappen van de sprekers te etiketteren (in tegenstelling tot bv. het eerste transactionele dominantiemodel van Sluzki en Beavin, 1965).

Door zijn - theoretisch gezien - redelijk eenvoudig en overzichtelijk karakter is het model daarenboven vrij gemakkelijk aan codeurs uit te leggen.

Tot slot kan men aan het model van Ericson en Rogers een accurate intensiteitsmeting koppelen.⁴

Minpunten

Vooreerst is het model ontworpen om alleen verbale boodschappen te categoriseren, en is het in die zin eenzijdig te noemen. Al moet men zeggen dat Siegel, Friedlander en Heatherington (1992) gepoogd hebben dit gebrek aan een non-verbaal dominantiemodel te ondervangen.

Daarnaast is de analyse-eenheid binnen het aangepaste 'three digit'-model van Ericson en Rogers nog steeds (cf. Sluzki & Beavin, 1965; Mark, 1971) onterecht een paar van elkaar opeenvolgende boodschappen (cf. supra: 'A-B-Abis'-principe). Ericson (1972: 180) merkt echter zelf op dat een boodschap ook een reactie kan zijn op een stelling, vraag,... die veel eerder ter sprake kwam. Maar het aangepaste 'three digit'-model biedt geen uitweg om de relatie tussen dergelijke niet opeenvolgende boodschappen te analyseren. Gezien het chaotisch verloop van een politiek tv-debat was zo'n analyse-mogelijkheid nochtans niet onbelangrijk.

Het prioriteitenschema dat men moet volgen tijdens het coderen (Ericson, 1972: 221-222), is bovendien niet altijd even sluitend. Uit de nabespreking met de twee andere codeurs bleek meermaals dat het bijvoorbeeld onduidelijk was wanneer men een boodschap nu precies als een 'extension' of als een 'support'/'non-support' moest beschouwen.

Een volgend probleem staat niet los van het vorige en heeft betrekking op het gebrek aan specifieke bepalingen van sommige categorieën. Zoals reeds gesteld, lijkt het onderscheid tussen 'topic change' en 'extension' ons te weinig concreet en nauwkeurig.

Daarenboven geven Ericson en Rogers soms nogal onduidelijke instructies wat betreft het aanduiden of weergeven van bepaalde categorieën (bv. 'talk-over' en 'non-complete'-aanwijzingen; cf. Ericson, 1972: 225-226).

Probleem is ook dat sommige tussenkomsten met meer dan twee codes kunnen/moeten worden aangeduid. De tussenkomsten van debatterende politici zijn doorgaans langer dan die van de door Ericson en Rogers bestudeerde echtgenoten, waardoor de kans op meerdere combinaties van categorieën uit de tweede en derde digit verhoogt. Ondanks het feit dat de codeurs het meestal eens waren over het aantal toe te kennen codes, bleek uit de nabespreking dat dit geen gemakkelijke beslissing was.

■ BESLUIT

In dit artikel poogden we inzicht te krijgen in 'de strijd om het woord in politieke tv-debatten'. Hiermee wilden we een leemte in de literatuur opvullen, nl. het gebrek aan informatie over de relationele controle tussen debatterende politici (op televisie).

Vermits hierover nog geen studie was verricht, hebben we zelf een verkennend onderzoek opgesteld en uitgevoerd. Daarbij deden we een beroep op het microanalytisch dominantiemodel van Ericson en Rogers. Dit was overzichtelijk en bruikbaar, ook al stelden er zich een aantal problemen die slechts gedeeltelijk door een goede codeerbegeleiding konden worden ondervangen.

In ons onderzoek formuleerden we vijf hypotheses m.b.t. de aanwezigheid van de verschillende soorten controlepatronen in het politieke tv-debat. Achterliggende gedachte hierbij was o.m. dat, als er sprake zou zijn van een strijd in politieke tv-debatten, dit ook in de gevonden controlepatronen tot uiting moest komen. Zo veronderstelden we bijvoorbeeld dat de controlepatronen in politieke tv-debatten hoofdzakelijk competitief symmetrisch zijn, een hypothese die op basis van onze meervoudige case-study overigens niet kon worden verworpen.

Vermits het operationaliseren van relationele controle een erg arbeidsintensieve opdracht is, was het betrekken van meer onderzoekseenheden niet mogelijk. Meer analysemateriaal is echter noodzakelijk als men in dit verband statistisch veralgemeenbare uitspraken wil doen.

NOTEN

- 1 Zie respectievelijk: Ockrent (1988: 115), Dieckmann (1981: 161), Jamieson & Birdsell (1988: 15).
- 2 Het gaat om: G. Annemans, S. De Clerck, I. De Vadder, P. Dewael, M. Eyskens, J. Gabriëls, C. Gennez, H. Knapen, B. Schoofs, N. Schoofs.
- 3 Deze ene code is toegekend op basis van het meerderheidsoordeel van de drie codeurs tezamen. Te noteren valt nog dat men de volledige transcripts van de twee uitzendingen, alsook hun codes en geoperationaliseerde waarden, terugvindt in Gelders (2000: bijlage 3.3.-3.4).
- 4 Zo gebruikt Gelders (2000: 85-87, 90, 99-101) het intensiteitsmodel van Rogers, Courtright en Millar (1980) om 'de temperatuur van de debatstrijd te meten'.

LITERATUURLIJST

- Annemans, G. (2000) *Gesprek met G. Annemans, fractieleider van het Vlaams Blok in het Federaal Parlement*, Antwerpen, 31 maart.
- Blum-Kulka, S. (1983) 'The dynamics of political interviews', *Text: An interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 3: 131-153.

- Courtright, J.A., Millar, F.E. & Rogers L.E. (1979) 'Domineeringness and dominance: Replication and expansion', *Communication Monographs*, 3: 179-192.
- De Clerck, S. (1999) *Gesprek met S. De Clerck, voorzitter van de CVP*, Brussel, 14 december.
- De Vadder, I. (2000) *Gesprek met I. De Vadder, moderator van De Zevende Dag*, Brussel, 12 april.
- Dewael, P. (2000) *Gesprek met P. Dewael, minister-president van Vlaanderen*, Brussel, 4 april.
- Dieckmann, W. (1981) *Politische Sprache, politische Kommunikation: Vorträge - Aufsätze - Entwürfe*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Ericson, P. (1972) *Relational communication: Complementarity and symmetry and their relation to dominance-submission*. Ann Arbor: Unpublished doctoral manuscript, Michigan State University.
- Ericson, P. & Rogers L.E. (1973) 'New procedures for analyzing relational communication', *Family Process*, 12(3): 245-267.
- Eyskens, M. (1999) *Gesprek met M. Eyskens, voormalig eerste minister van België*, 22 oktober, Heverlee.
- Gelders, D. (2000) *De strijd om het woord in politieke televisiedebatten: Strategieën en tactieken van debatterende politici*. Leuven: Verhandeling Departement Communicatiewetenschap, K.U.Leuven.
- Gabriëls, J. (2000) *Gesprek met J. Gabriëls, federaal minister van Landbouw en Middenstand*, Sint-Truiden, 16 januari.
- Gennez, C. (2000) *Gesprek met C. Gennez, voorzitter van de SP-jongeren Vlaanderen*, Sint-Truiden, 2 april.
- Jamieson, K.H. & Birdsell, D. (1988) *Presidential debates*. New York: Oxford University Press.
- Knapen, H. (2000) *Gesprek met H. Knapen, woordvoerder van de minister-president van Vlaanderen*, Sint-Truiden, 1 april.
- Mark, R.A. (1971) 'Coding communication at the relationship level', *Journal of Communication*, 21: 221-232.
- Millar, F.E. & Rogers, L.E. (1976) 'A relational approach to interpersonal communication', pp. 87-103 in G.R. Miller (ed.) *Explorations in interpersonal communication*. London: Sage.
- Millar, F.E., Rogers-Millar, L.E. & Courtright, J.A. (1979) 'Relational control and dyadic understanding: An exploratory predictive regression model', pp. 213-224 in D. Nimmo (ed.) *Communication Yearbook*, 3. New Brunswick, NJ. Transaction Books.
- Ockrent, C. (1988) *Duel: Comment la télévision façonne un président*. Paris: Hachette.
- Peters, V. (1995) 'Case study', pp. 586-607 in H. Hüttner, K. Renckstorf & F. Wester (red.) *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Roe, K. (1998) *Methoden en technieken van communicatiewetenschappelijk onderzoek: collegenota's*. Leuven: Departement Communicatiewetenschap, K.U.Leuven.
- Rogers, L.E. & Farace, R.V. (1975) 'Analysis of relational communication in dyads: New measurement procedures', *Human Communication Research*, 1: 229-239.

- Rogers, L.E. & Millar, F.E. (1979) 'Domineeringness and dominance: A transactional view', *Human Communication Research*, 5: 238-246.
- Rogers, L.E., Courtright, J.A. & Millar, F.E. (1980) 'Message control intensity: Rationale and preliminary findings', *Communication Monographs*, 47: 201-217.
- Schoofs, B. (2000) *Gesprek met B. Schoofs, voorzitter van de Vlaams Blok-jongeren Limburg*, Beringen, 5 april.
- Schoofs, N. (2000) *Gesprek met N. Schoofs, communicatieadviseur van de Vlaamse Regering*, Brussel, 4 april.
- Siegel, S.M., Friedlander, M. & Heatherington, L. (1992) 'Nonverbal relational control in family communication', *Journal of Nonverbal Behavior*, 16(1): 117-139.
- Sluzki, G. E. & Beavin, J. (1965) 'Simetria y complementaridad: Una definicion operacional y una tipologia de parejas', *Acta Psiquiatrica y Psicologica de America Latina*, 11: 321-330.

AUTEUR

David Gelders is licentiaat communicatiewetenschappen, K.U.Leuven.
Dit artikel is gebaseerd op zijn verhandeling *De strijd om het woord in politieke tv-debatten: Strategieën en tactieken van debatterende politici*, juli 2000.